

BYGD OCH NATUR

**Sara
Parkman**
rotad och
i rörelse

"DET VÄRSTA
EN FÖRENING KAN
UTSÄTTAS FÖR"

Om bränder i oersättliga byggnader

SÅ GJORDE VI
Jimmy Alm diktar från
Tranemo kommunhus

INTERVJU
Nya riksantikvarien
Joakim Malmström

Kulturarvet behöver ditt stöd

Ge en gåva till Sveriges Hembygdsfond och stöd på så sätt hembygdsrörelsens arbete med att ta tillvara kulturarvet. På vår hemsida kan du också beställa fina hyllnings- och minneshälsningar.

www.hembygd.se/stod

BYGD & NATUR

Nr 4 2021, årgång 102

Redaktör

Jenny Damberg

E-post

redaktor@hembygdsforbundet.se

Grafisk form och layout

Agnes Florin

Ansvarig utgivare

Jan Nordwall

Omslagsbild

Marc Femenia

Bygd och Natur kommer ut fyra gånger per år. Fem styrelseledamöter i de föreningar som betalar medlemsavgift till regionala hembygdsförbund får kostnadsfritt tidningen hemskickad. Övriga föreningsmedlemmar kan prenumerera för 195 kr/år. För ickemedlemmar kostar Bygd och Natur 295 kr/år.

Kontakt

Sveriges hembygdsförbund
Sabbatsbergsvägen 6
113 61 Stockholm

Prenumerera

prenumeration@hembygdsforbundet.se
www.hembygd.se/prenumeration

Annonsera

Kontakta oss på 08-34 55 11,
annonsering@hembygdsforbundet.se

Allt material i Bygd och Natur kan lagras, publiceras och tillhandahållas i digitala medier och arkivdatabaser samt återpubliceras i tryckt form. Redaktionen ansvarar inte för ej beställt material.

Sveriges Hembygdsförbund, SHF, är en demokratisk folkrörelse och riksorganisation för cirka 400 000 medlemmar i 2060 lokala föreningar och 26 regionala hembygdsförbund.

Förbundsordförande

Anna-Karin Andersson

Generalsekreterare

Jan Nordwall

Tryck

Trydells, Laholm

Papper omslag

Multi offset, 170 g

Papper inlaga

Multi offset, 120 g

ISSN 0345-7982

www.hembygd.se

www.bygdeband.se

Hej!

För någon månad sedan gick konstnären Lars Vilks bort, liksom två av de poliser som hade i uppdrag att skydda honom. Vilks hade livvaktsskydd till följd av den kontrovers som utlöstes när han 2007 ritade karikatyrrer av profeten Muhammed som rondellhund. De tre teckningarna var Vilks bidrag till utställningen "Hunden i konsten" på Tällersuds hembygdsgård i Värmland, arrangerad av Alsters sockens hembygdsförening och Konstföreningen Krut. De visades för pressen, men plockades bort innan utställningen öppnades. Arrangören Märta Wennerström fick kalla fötter efter att ha pratat med en släkting i FN-tjänst. "Det fick mig att ändra mig. Konsten ska vara fri men jag vill inte ställa till det för andra", sade hon då.

Uppmärksamheten hade satts i rullning, och det var egentligen det, effekterna av teckningarna,

som var Vilks poäng. Verket censurerades, men det stoppades med andra ord aldrig.

Hembygdsrörelsen brukar inte befinna sig i världspolitiken mitt. Demokratiarbetet sker i en annan skala och i en annan ton. Det är inte mindre viktigt därför. När jag ringde Dea Carlsson i Långemåla hembygdsförening för att höra mer om föreningens populära Youtubefilmer fick jag höra att hon just överraskats av ett belöningsstipendium från Region Kalmar län. Hon var glad både för sin egen och för rörelsens skull. "Det känns som att de menar att vi är viktiga delar av samhället."

Så är det ju.

Jenny Damberg

Tema: Det brinner!

Nr 4 2021

4 Notiser och tips
Årets hembygdsbok utsedd. Vattenhistoriskt nätverk vill hejda nationell plan.

10 Sara Parkman
Artist och drivande bakom kulturgruva i Ställberg.

14 Tema: Det brinner!
Villands Härads hembygdsförening bygger nytt.

22 Nattvak räddade gården
Föreningen höll vakt när pyromaner härjade.

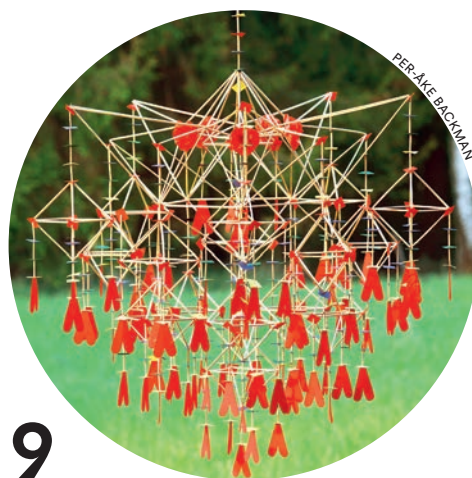
30 Möte med nya riksantikvarien
Gustav "Rävjägarn" Bergström möter Riksantikvarieämbetet.

34 Unik röst från kommunhuset
Av Sveriges 290 kommuner har 1 en egen poet.

39 Korsord
Dalarna i fokus för Bygd och Natur-krysset.

JENNY DAMBERG

PER ÅKE BACKMAN

Föremålet

Psalmodikon

SÅ HÄR SER ett psalmodikon ut. Som många uppmärksamma läsare noterat publicerade vi av misstag en bild på en nyckelharpa i förra numret. Fotografiet var felmärkt i den digitala bildsamling där vi fann den, men misstaget är naturligtvis redaktionens. För den som vill veta mer om det enkla kyrkomusikinstrumentet som 2021 fick status som immateriellt kulturarv, rekommenderas ett besök på npsalmodikonforbundet.se

De har skrivit Årets hembygdsbok

Mariestads historia – förhistorien och tillkomsten från Ullervad-Leksbergs hembygdsförening är årets bästa hembygdsbok.

Ake Möller har skrivit boken om Mariestads tillkomst. "En gedigen forskningsinsats [som] presenterar många nya rön på en lättflytande prosa", enligt juryn. Det enskilt viktigaste forskningsfyndet var Brevet om Haller, menar författaren.

– Genom upptäckten av det här brevet från år 1473 fick själva platsen där Mariestad anlades en förhistoria. Det visade sig att hela byn Haller under lång tid hade tillhört biskopsdömet i Skara och

här hade biskopen också en tiondelada, säger Åke Möller.

– Den upptäckt som överraskat mig mest under min forskning är tveklöst drottning Kristinas insats. Exempelvis granskade hon personligen och mycket kritiskt fogdarnas räkenskaper och hon engagerade sig helhjärtat i färdigställandet av domkyrkan i Mariestad.

Bokens upprinnelse ligger ett antal år tillbaka, när föreningen startade en studie-cirkel inriktad på Ullervads och Leksbergs socknars äldre historia, berättar ordförande Truls Wiberg. I Karleby finns en av Sveriges äldsta kända kyrkoplatser, som genom boken har fått ökad uppmärksamhet. För-

eningen planerar nu för att genomföra arkeologiska undersökningar av närområdet, där det finns lämningar av bebyggelse från 700–800-talen.

Utmärkelsen Årets hembygdsbok delas ut av Sveriges hembygdsförbund sedan 2012.

ANDREW NEEL

20 000 intresserade av fönsterkittning

TVÅ ÅRGÅNGAR AV Bötterumsmässan har fått ställas in till följd av pandemin. Ett vanligt år kommer ett par tusen besökare till hembygdsparken i Kalmar län. Men vissa av de ersättningsfilmer som Långemåla hembygdsförening och Kalmar läns museum gjort för Youtube har nått långt många fler. Ett klipp med tips för fönsterkittning har över 20 000 visningar.

– Intresset för fönster är stort. Det har vi märkt när vi haft byggnadsvårdsmässor på riktigt också, säger Dea Carlsson, ordförande i Långemåla hembygdsförening.

2021 gjorde man en film om att laga gamla murade spisar. I den gästgivar-gård från 1753 som hör till hembygdsparken pågår ett sådant projekt.

– En byggnadsantikvarie har tagit skiktprover på alla lager som lagts på spisen här sedan 1700-talet. Inledningsvis eldade man direkt på hällen, men när huset blev privatbostad sattes en vanlig gjutjärnsspis in. Sitt nuvarande utseende fick spisen på 1940-talet, när föreningen göt en cementplatta att ställa museala föremål på, säger Dea Carlsson.

KALMAR LÄNS MUSEUM

Krister Tauber tipsar om fönsterkittning på den digitala Bötterumsmässan.

15/1

är Släktforskningens dag.
Temat 2022 är släktplatser.

Inflyttningsfika i Stugubygden, ett nytt tvättmuseum i Högsjö och en dokumentär om sångaren och konstnären Håkan Stahre. Det är bara något av det som är på gång runt om i landet.

Har du tips från din förening?
Mejla gärna
redaktor@hembygdsforbundet.se

1

2

3

4

7

6

5

1 Rundlogen räddad i Åsele

11–13 december blir det julmarknad hos Åsele hembygdsförening. Bland annat i den rundloge som räddades under sommaren. Logen har sedan 1964 stått på ett gammalt myr- och stallområde, vilket gjorde att timret ruttnade underifrån. Nu är skadade delar utbytta och dränering ordnad.

2 Inflyttningsfika i Stugubygden

Föreningen Stugubygdens framtid arrangerade hösten 2021 fika för nya ortsbor. Föreningens aktiva arbete för inflyttning har gett framgång. Man har både skakat fram lediga objekt och informerat intresserade. Dessutom har man rustat turistinformationen.

3 "Socknens hus i Grangärde"

Anna-Karin Andersson är sedan augusti ordförande för Sveriges hembygdsförbund. Hon är också författare till en rikt illustrerad bok om husen i Grangärde kyrkby i Dalarna. Detaljerat, och allmängiltigt. Det är exempelvis lätt att relatera till de problem knäpphändig täckta gravar inne i kyrkorna medförde innan de förbjöds 1783.

4 Tvättmuseum i Högsjö

Högsjö kulturmiljöförening i Södermanland har förvärvat en tvättstuga som samhällets hushåll brukade in på 60-talet. Till sommaren ska guidade turer och skolbesök erbjudas. "En bit kvinnohistoria vill vi gärna förmedla till generationer som inte var med på den tiden det begav sig", säger Karin Andersson, Högsjö kulturmiljöförening.

5 Historieklubb i Jönköpings län

I Kalmar driver hembygdsföreningen och läns museet historieklubb för nyfikna 9–12-åringar. Under hösten har även Jönköpings läns hembygdsförbund kört historieklubb, men för 12–18-åringar. Utflykter till föreningar och läns museet, lunch och fika har stått på programmet.

6 En sockenbok för Garde

Den förra var från 1954 och faktastinn. När Garde hembygdsförening tog sats för en ny sockenbok var det med ett helt annat angreppssätt. I *Garde förr och nu – glimtar från en socken* medverkar ett 50-tal personer. Byns skolbarn har ritat och berättat och studerande från Gotlands folkhögskola har fotograferat.

7 Film om Håkan Stahre

Holavedens hembygdsförening genom Hasse Pettersson, Urban Sanfridson och Göran Sterne står som producenter till dokumentären *Grabben från Trollsjön* om sångaren och konstnären Håkan Stahre, som gjorde stort avtryck på både Sommen- och Vätterbygden. Visningar kan bokas.

Olofsfors bruk i Västerbotten, en välbevarad järnbruksmiljö.

"EU kräver inte att Sverige river dammar"

Hallå där Helena Törnqvist, intendent vid Arbetets museum och talesperson för Vattenhistoriskt nätverk. Nätverket begärde nyligen moratorium för den nationella planen för vatten. Varför?

– Ramverket för genomförandet är ännu inte klart. Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram kommer sannolikt att överprövas och Havs- och vattenmyndighetens vägledning är inte klar. Det gör det odemokratiskt och rättsosäkert att starta processen. Uttolkningen av EU-direktiv och nationella och regionala planer och miljömål hotar Sveriges kulturarv vid vatten. Hela existensen för dessa miljöer äventyras när vattendrag åläggs att återställas och hinder för fiskar undanröjas. EU kräver inte att Sverige river dammar och kraftverk, det har kommissionen klargjort.

Hur ser Vattenhistoriskt nätverk på planen?

– Nationella planen för vatten handlar inte enbart om vatten. Den berör vår boendemiljö, rekreativmiljö och

är levebröd genom besöksnäringen. I Sverige finns cirka 300 arbetslivsmuseer nära vatten, många hembygdsföreningar och små vattenkraftsanläggningar. I det värsta scenariot så ritar planen om vårt landskap så som vi känner det.

Vilka är de största problemen?

– Kunskapsunderlag samt fördelning av resurser. Länsstyrelserna som hanterar vattenfrågan från natur- och kulturperspektiv har mer resurser på naturenheterna än kulturenheterna. Med resultatet att det man kallar för nulägesrapporter av kulturmiljöer kan vara föråldrade. Så kan det inte vara i ett demokratiskt samhälle. Vattenkraftens miljöfonds medel fördelas enbart till naturmiljöer, men behöver vidgas till att inbegripa även kulturmiljöer.

Hur ska man göra när natur- och kulturvärden står mot varandra?

– Ett projekt i Västra Götalandsregionen pågår för att ta fram goda exempel på processer där natur- och kulturvärden vägts in lika. Vi måste finna vägar till samexistens.

3 tips

Essä

Drontmannen är en lång essä av historikern Peter K. Andersson. I centrum står urmakaren Johan Carlssons försök att under tidigt 1900-tal konstruera ett flygplan på en åker i skånska Ausås. Men texten handlar lika mycket om teknikutveckling, klass och om de ofta svårutgrundliga drivkrafterna bakom det vi människor beslutar att ta oss för. Med nedslag hos bland annat Jules Verne, Spannarporsorten hembygdsförening, författarens släktforskande far, Lars Gustafsson, Andrée-expeditionen och Leonardo da Vinci.

Radioprogram

Ida, jag och nazisterna av Ester Roxberg och med Ida Sundberg handlar om vännernas starka relation under barndomen i småländska Rottne under 1990-talet. Vänskapen fick ett abrupt slut. I dokumentären träffas de för att nysta i varför, och vad de betydde för varandra. Klasskillnader, på olika sätt dysfunktionella vuxna och den nynazistiska rörelsens mörka skugga blottläggs. Förmodligen blir jag extra berörd eftersom jag växte upp i en liknande ort i skogarna utanför Växjö vid ungefär samma tidpunkt.
Sverigesradio.se/p1dokumentär

Bok

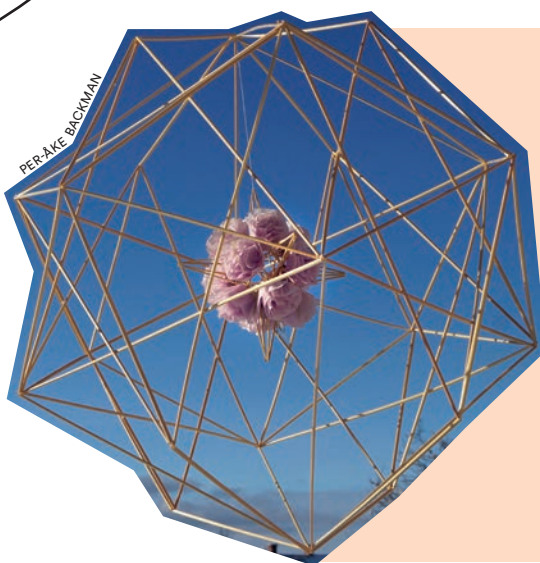
Tåget stannar inte här längre: En berättelse om Sverige utanför storstäderna är en reportagebok av Edvard Hollertz, ledarskribent på ATL Lantbrukets Affärstidning. Med utgångspunkt från uppväxttrakterna i östgötska Ringarum reser Hollertz under ett års tid på uppdrag av Timbro förlag (som finansieras av Svenskt Näringsliv) runt för att ge en bild av landsbygden ur landsbygdsperspektiv. Han möter handlare, hembygdsföreningar, politiker och boende. Personligt och rappt skrivet.

Brukshästkusken Siri Berg har i samarbete med Gunnebo slott och trädgårdar utvecklat tre hästredskap för historiska parkmiljöer. En pallyft, en gräsklippare och en grusharv. Läs mer i rapporten "Hästredskap för hållbar parkskötsel" (finns som pdf via Google).

"Den hästdragna pallyften möjliggör en minskning av tung trafik."

Halmkronor året runt

Per-Åke Backmans mobilareationer i form av halmkronor röner internationellt intresse. Det är verk som utförs i gammal tradition, hämtad från en tid då ingenting fick kastas eller förfaras. Material som råghalm, ull (kardflor), lintråd, textilsplid, silkespapper och äggskal sammanställs i en tids- och tålamodskrävande process.

– Man kan se på halmkronan som ett förädlad skräp – då ingenting är

av värde om man plockar ner den i dess beståndsdelar, säger Per-Åke Backman.

Inför jul hängde man ofta upp halmkronor som en påminnelse av Jesu födelse på halmbädden i stallen. För närvarande arbetar Per-Åke Backman på en bok om hantverkskonsten. Tills vidare går fler verk att se på thestrashop.com/per-ake-backman

Namn: Sara Parkman

Ålder: 32 år

Bor: Stockholm och Hörken, Bergslagen.

Bakgrund: Utbildad på Kungliga musikhögskolan i Stockholm. Har utöver två soloalbum även samarbetat med bland annat Fever Ray, Bob hund och Samantha Ohlanders. Startade nätverket Folkmusiker mot rasism.

Aktuell med: Spelar in en ny skiva under våren 2022. *Vesper remixed* släpptes i oktober 2021. Spelar live i Sigtuna 4 december och i Stockholm 8–9 december.

Föreningsmedlem: Ställbergs gruva, Föreningen Valv, Ångermanlands spelmansförbund. Med flera.

Mina hembygder: Bergslagen och Stockholm. Och så Västernorrland, där jag bott på flera ställen. Framför allt Nordingrå.

SARA PARKMANS SKAPANDE KRAFT

Hon är folkmusiker, skivbolagsägare och en av de drivande i föreningen bakom det massiva konst- och kulturprojektet Ställbergs gruva. Med ett ben i Stockholm, ett i Bergslagen och en del av hjärtat i Västernorrland är Sara Parkman en mångsidig kulturskapare.

TEXT: IDA SÄLL 🔥 FOTO: MARC FEMENIA

– JAG HAR ETT VÄLDIGT tydligt minne av hur jag säger till min pappa att jag vill börja spela fiol. Jag vet att jag hade hört spelmän spela i Rättvik där jag växte upp, och jag tyckte det lät så otroligt vackert. Jag var sju år när jag fick fiolen i julklapp och började i Kulturskolan.

Det är tisdag morgon i Sara Parkmans ateljé i en av Stockholms södra förorter. Fram till 1930-talet var det här huset en brandsprutefabrik med sjöutsikt. På väggen hänger en bild av en fåbodkulle och John Bauers Prinsessan Tuvstarr. Sara Parkman äter fil och ser ut över Mälaren.

– Det var inte jättekul att spela först, för det var så svårt innan det lät bra. Men jag har spelat sedan dess. Min fiol är grunden när jag skriver musik. Fast min dröm har aldrig varit att bli en virtuos på fiol, utan det är ett verktyg för att kunna komma in i musiken, göra musik.

SARA PARKMAN ÄR folkmusiker, dramatiker och kompositör. Därtill driver hon skivbolaget Supertraditional, som ger ut samtida folkmusik. Debutschivan *Sara Parkmans skog* kom 2016. Även scenföreställningarna "Fäboland" och "Nationalparken" tar avstamp i de svenska skogarna. Sara Parkmans första skog låg i Dalarna.

– Där vi bodde i Rättvik var det sjön Siljan, Gammelgården, vårt hus, en järnväg, ett badhus – och så skogen som höll ihop allt. Jag tyckte den var så stor då. Nu har jag insett att den inte är det, så klart.

– Jag växte upp på en kristen kursgård. Jag och min syster rörde oss bland hotellängorna eller i skogen, mellan natur och kultur. Ibland var vi i kyrkan. Och skogen var som ett slags självklart lekrum, varken magisk eller mystisk. En rutten stam kunde vara kyckling, och så lekte man att

man hade restaurang. Skogen bara var där, som en del i paletten av olika platser att vara på.

– Det är nog fortfarande så att skogen är en av många platser för mig. Den är ingen egen sfär, utan en av flera viktiga ställen. Jag pratar mycket med mig själv när jag är i skogen.

Som 20-åring lämnade Sara Parkman Rättvik för Stockholm.

– Jag var både rädd och glad. Jag hade längtat efter sammanhang som jag inte varit i innan. Queera och feministiska sammanhang, klubbar, tuffa musiksammanhang och fler människor som var intresserade av smala saker. Jag ville kunna vara konstig tillsammans med andra. Och gå på stan!

Sara Parkman flyttade in i ett kollektiv, läste genusvetenskap, engagerade sig politiskt, befann sig plötsligt mitt i allt det där hon saknat.

– Men jag var ganska otrygg, för man är ganska ung när man är 20. Man vet inte var man hör hemma. Och man har inte tillgång till en stad på samma vis som man har tillgång till en mindre ort. I mindre samhällen har man varit på studiebesök med skolan i kommunhuset och sett de vackra byggnaderna. Här är det inte så. Staden är så dyr och liksom oåtkomlig. På många sätt är Stockholm inte en tillgänglig stad.

Hur då?

– Om man jobbar med kultur finns det ingenstans att vara. Alla spelställen och studios stänger, den här lokalen hyr vi med rivningskontrakt.

– Sedan kan man hävda att kultur är ett särskilt intresse. Men kulturen som skapas här är även mainstreamkultur som allmänheten tar del av. Mina korridorgrannar är frilansare med uppdragsgivare som Netflix, Dramaten och Riksteatern.

Brandsprutefabriken är en del av Henriksbergs gamla industriområde. Än så länge samsas omkring 50 musiker, slöjdare och glaskonstnärer här. Snart ska ateljéerna med utsikt över Mälaren rivas ut och byggas om till bostadsrätter.

– Stockholm vill ha ett levande kulturliv med diversitet, men gör det samtidigt väldigt svårt för den sortens diversitet att finnas. Skulle vi få vara kvar här i huset skulle vi kunna arrangera massor av grejer, verkligen få någonting att hända här.

Många lämnar Stockholm nu, särskilt kulturarbetare. Ser du din framtid här?

– Jag har ju mina nära relationer här, både syskon och många som jag jobbar med. På så vis känner jag mig trygg här nu. Men jag är ju verksam i Bergslagen också.

I ett rött hus på ett berg i Hörken bor Sara Parkman en tredjedel av året.

– Jag har varit där mycket under pandemin och målat om, tapetserat, lagt golv och dödat möss. Det finns en bra skog där också att gå omkring och prata i, eller plocka bär. Det är myrmarker, kalhyggen och gammelskogar. Kuperad mark.

Huset ligger en halvmil från Ställbergs gamla gruva, som numera är konstcenter. Sara Parkman sitter i föreningens arbetsgrupp.

– Vi köpte Ställbergs för sex år sedan. Själva gruvan finns inte kvar, men de gamla industrifastigheterna är omgjorda till scen, kontor och arbetsplats. Vi har residensverksamhet, och arrangerar kulturprogram, konserter, utställningar. Vi har hela tiden haft som metod att jobba platsspecifikt.

Järnmalmshugruvan i Ställberg var i produktion till 1977.

– Det är så många däromkring som har minnen från när gruvan var i gång. De har föräldrar som har jobbat där, eller så har de jobbat där själva. Därför är gruvan ingen tom plats, utan en plats fylld av berättelser. Vi har bland annat ordnat berättarkvällar med gruvtema.

– Vi vill att kulturcentret ska vara relevant för de som bor i Ställberg, men vi vill också göra smala, nischade grejer. Överlag är hälften ortsbor och resten tillresta i publiken, men det pendlar förstås beroende på evenemang.

Gruvlaven med hissarna ned i schaktet används inte för publik verksamhet. Den skulle kosta för mycket att renovera.

– Vi använder den gamla gruvstugan, där man förr hade omklädningsrum, matrum och kontor. Scenrummet har vi i det gamla maskin- och verkstadshuset. Gruvlaven får mest stå kvar och påminna om fornstora dar.

Är det viktigt för dig att vara rörlig, flyttbar, när du gör musik?

– Ja, det är det nog. I mitt arbete är det bra att inte vara på samma plats för länge. Jag har blivit lite mer trångsynt under pandemin, när jag inte varit i rörelse lika mycket.

Hur har du märkt det?

– Även om det är jobbigt att resa mycket och alltid vara på väg så gör det något med tanken och förståelsen av världen. Det är nog klokt att både vara där man känner sig rotad, och på andra platser där man inte kan allt, inte känner sig helt och håller trygg. Man blir ödmjuk när man inser att man inte vet hur allting funkar.

Sara Parkmans pappa är präst. Också hennes farfar och farfars far hade samma yrke. Mamman är diakon, farmodern likaså. Parkmans andra soloalbum *Vesper* (som betyder aftonbön) spelades delvis in i Nordingrå kyrka. Skivan har beskrivits som ett utforskande av vad kristendom är.

Hänger folkmusik och andlighet ihop för dig?

– Det hänger ihop i vad det gör med oss. Att vara i musik, att vara i dans och att vara i andlighet – det berör samma sträng inom oss. Men det hänger väl ihop ungefär lika mycket som techno och andlighet gör, eller klassisk musik och andlighet. Kultur och andlighet rör sig på samma plats för mig.

Jag läste att du var rädd att uppfattas som "en kristdemokratisk hantlangare" inför släppet av *Vesper*-skivan. Är du fortfarande ängslig för att uppfattas som konservativ?

– Nej men då var jag det, eftersom många människor i Sverige är så dåliga på att tala om religion utan att tillskriva den fundamentalistiska egenskaper. Därför har vi också ett offentligt samtal om religion som inte funkar. Vi kan inte förstå kristendomen och därför har vi också jättesvårt att tala om islam. Diskussionen om hijab

"Man blir ödmjuk när man inser att man inte vet hur allting funkar."

till exempel, den hamnar aldrig på en rimlig nivå utan fastnar i grundläggande dumheter.

– Jag tror det handlar om att svenskar i regel inte har någon relation till religionens kraft. Därför var jag rädd att det skulle bli för laddat, att uttrycket på skivan skulle vara svårt att ta del av.

Men *Vesper* togs väl emot av kritikerna och nominerades till en grammis i genren årets folkmusik.

– Det blev tvärtom från vad jag trott. Alla möjliga, både väldigt kristna människor och människor som inte alls vill vara en del av kyrkan, verkar ha kunnat ta till sig skivan. Jag är väldigt glad för det, att så pass olika människor har kunnat relatera till musiken.

– Det betyder mycket att det inte bara är en subkulturell grej, utan ett verk. Något som är frikopplat från mig. 🔥

TEMA

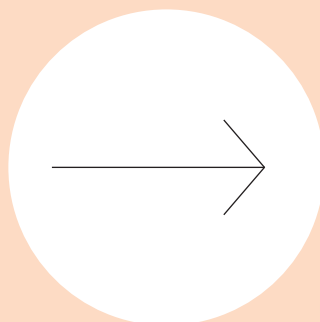
DET BRINNER!

Varje år brinner ovärderliga kulturmiljöer ner till grunden. Orsaken är inte alltid klarlagd, men resultatet förödande. Vad gör polisen? Och vad kan man som förening göra för att skydda sig?

Vi möter de som har drabbats och som har rest sig igen, trots allt.

Dessutom besöker vår reporter Fredrik Loberg Nätra hembygdsförening – som bestämde sig för att nattvaka på gården tills dess att de pyromandåd som pågick i trakten upphört.

Här reser sig museet ur askan

I över 20 år har Gertrud Svensson lagt ner sin själ i hembygds museet på Kjugekull. När byggnaden totalförstördes i en anlagd brand brast det.
– Det var fruktansvärt att se på när allt gick upp i rök.
Nu bygger föreningen nytt.

TEXT: FREDRIK LOBERG

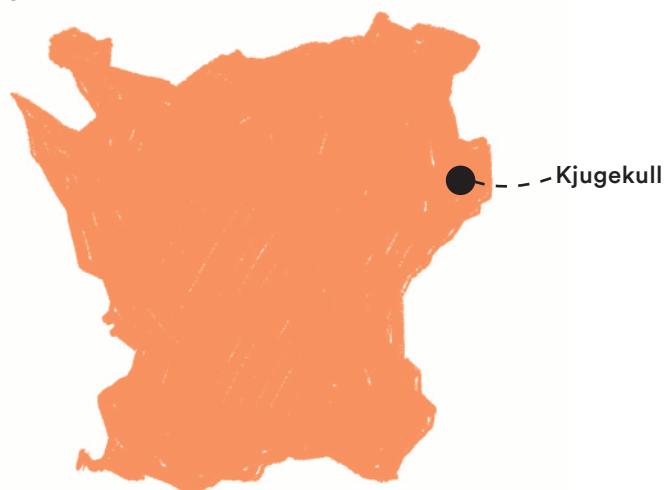
V illands Härads hembygdsförening har sitt hjärta i nordöstra Skåne, söder om Ivösjön mitt i det populära friluftsområdet Kjugeskull. Hembygdsparken ligger på en höjd, naturskönt inbäddad av betesmarker och artrik lövskog med väldiga, 75 miljoner år gamla klippblock, som gjort området till ett av norra Europas mest populära inom klättringen bouldering.

Vid ett fikabord tar några av föreningens drivande entusiaster emot. De berättar om det drama som utspelade sig här natten mot söndagen den 19 juli 2020.

–Polisen ringde och väckte mig klockan tjugo i tre, säger föreningens ordförande Carin Åkesson.

–Jag fick veta att det pågick en fullt utvecklad brand i vår huvudbyggnad med museum, kafé och kök. I nästan 80 år har museets lokalhistoriska utställningar besökts av skolklasser, pensionärsföreningar och allmänheten. Branden började i fastighetens kafédel, berättar Jonny Petersson, byggnadsansvarig.

SKÅNE

–Kjugeskull

–Först hoppades räddningstjänsten kunna rädda museet. Brandmännen spolade vatten från alla håll. Men när elden väl spred sig till utställningslokalerna gick det snabbt...

Stressad och frustrerad skyndade sig museets ansvariga Gertrud Svensson till hembygdsgården den natten. Hennes man Kenneth, föreningens kassör, blev också vittne till det hastiga brandförloppet. Risken var uppenbar att elden skulle sprida sig till en förrådsbyggnad. Mitt i natten började Gertrud, Kenneth och andra föreningsmedlemmar bära ut föremål, textilier och föreningsdokument från förrådet. Då var museet redan övertänt.

Till slut kunde förrådet räddas. Men musei- och kafébyggnaden hade förvandlats till svart pyrande aska. Gertrud Svensson var förkrossad.

–Jag grät och kände mig maktlös. Jag har lagt ner min själ i det här museet under 20 års tid. Det kändes oerhört tungt när allt plötsligt var förstört.

Gertrud Svensson har bakom sig ett yrkesliv som förskolelärare.

–Jag var en samlare som barn och drömde om att bli museiföreståndare, berättar hon.

Klockan 02:08 natten mot den 19 juli 2020 larmades SOS Alarm om en brand i en byggnad vid Kjögekulls hembygdspark. Det visade sig vara hembygdsföreningens museum och kafé. Brandförloppet var snabbt. Tidigt på söndagsmorgonen hade hela byggnaden brunnit ner.

För 20 år sedan inspirerade föreningens dåvarande ordförande henne att ta över museet.

– Tidigare hade utställningarna mest speglat männens historia. Inför en midsommar satte vi upp en utställning med bröllofstema, vilket blev mycket uppskattat.

Gertrud Svensson drivs av att få visa för barn och ungdomar hur livet var i början av 1900-talet.

– Ett år hade vi en utställning om mjölkhantering. En annan gång var temat barnens situation förr i tiden. Inför en säsong inredde vi ett 1950-talskök. Det här är ett arbete man lägger för andras skull, för att ge dem chansen att lära sig mer om sin hembygds historia.

Polisen fastställde senare att branden var anlagd.

Redan två veckor tidigare, i början av juli 2020, kunde katastrofen ha varit ett faktum. En tidig helgmorgon upptäcktes rök från kafé- och museibyggnaden. Flera fasadbräder hade börjat brinna. Räddningstjänsten larmades. Den gången självslocknade elden. Enligt försäkringsbolaget hade någon försökt tända på.

Så här såg musei- och kafébyggnaden ut innan den eldhärjades.

Carin Åkesson kallade till styrelsemöte.

– Vår känsla var att det kunde hända igen, säger hon.

En grundlig inventering gjordes. Hembygdsdräkter, en brudklänning och konstnärinnan Lisa Faijerssons textila applikationer flyttades till förrådsbyggnaden. Dessa kulturskatter räddades alltså från den fullskaliga brand som två veckor senare ödelade museet. Men många värdefulla föremål gick förlorade i eldslågorna. En del av dem hade varit i föreningens ägo sedan 1935, då Villands Härads hembygdsförening bildades.

En skolavdelning från 1800-talet, en affär från 1900-talet, flera orglar och en tobakskollektion brann upp. Ett stort antal fotografier, kistor och porslin förvandlades också till aska.

– Inte ens våra gamla flintyxor klarade den oerhörda hettan. Lågorna svedde träd och elledning, säger Jonny Petersson.

Redan dagen efter branden samlades föreningens styrelse till krismöte utomhus i hembygdsparken. På platsen där museet funnits några timmar tidigare sågs bara aska. Röklukten dröjde sig kvar.

– Vi var oerhört ledsna, men samtidigt eniga om att blicka framåt, berättar Carin Åkesson.

Den nedbrända föreningslokalen var fullvärdesförsäkrad. Styrelsen beslutade att uppföra en likvärdig byggnad. En ritning togs fram av en byggkonsultfirma från södra Halland.

– Utrymmet för museet blir något större. Dessutom förbättrar vi handikapptillgängligheten så att rullstolar lättare kan komma in i våra lokaler, berättar Jonny Petersson.

Stödet från omgivningen betydde mycket. Föreningar och privatpersoner hörde av sig, undrade hur de kunde hjälpa till. Ett stort antal föremål till nya utställningar donerades från lokalbefolkningen och Lions Club i Åhus. Många ungdomar swishade in pengar till föreningskassan.

– När vi levererade föreningens årsbok till våra medlemmar skickade vi med en liten "tiggelapp". De skänkte sammanlagt 40 000 kronor till återuppbyggnaden, säger Kenneth Svensson.

När detta reportage skrivs har ingen misstänkt pyroman gripits. Föreningen orkar trots det se framåt. Återuppbyggnaden inleddes under hösten 2021.

I museet fanns bland annat en avdelning som visade skolgång på 1800-talet.

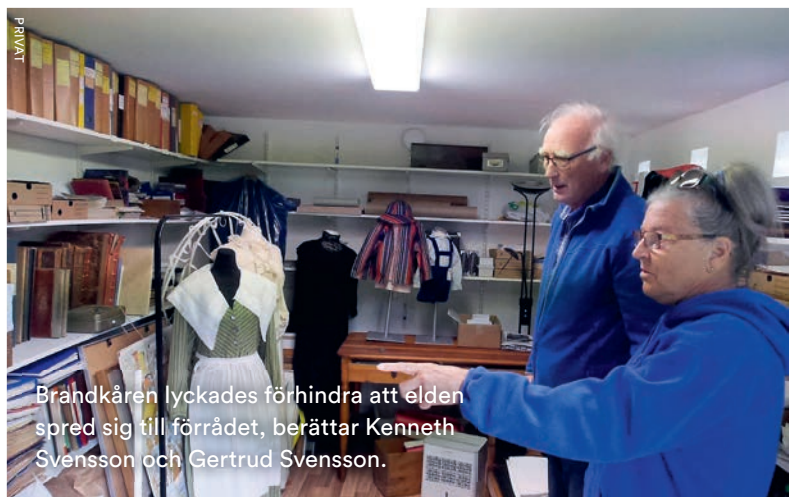

Före branden var museet på Kjugekull ett populärt utflyktsmål för besökare i alla åldrar.

”

Inte ens våra gamla flintyxor klarade den oerhörda hettan.

”

Brändkåren lyckades förhindra att elden spred sig till förrådet, berättar Kenneth Svensson och Gertrud Svensson.

Sommaren 2020 tvingades Jonny Petersson, Carin Åkesson, Kenneth Svensson och Gertrud Svensson bevittna hur deras utställningslokaler och kafé brann ner. Nu ser de fram emot att få återstarta hembygdsföreningens verksamhet i en ny byggnad.

I början av hösten 2021 inleddes markarbetet.

Det finns ingen finare plats för en hembygdsparc än Kjugekull, tycker Carin Åkesson, ordförande i Villands Härads hembygdsförening.

Lennart Stridsberg och Sven-Erik Svensson är två av entusiasterna som lägger ner många arbetstimmar på Villands Härads hembygdsgård.

I föreningen har man fört en hel del diskussioner hur det nya bygget kan bli brandsäkert, berättar Jonny Petersson. Byggnaden blir välisolerad, vilket är positivt ur brandsynpunkt. Man satsar också på avgörande funktioner som larm och rökdetektorer.

– Vi kommer att bygga i trä, med lockpanel, så som den nedbrunna fastigheten såg ut. Det känns rätt och passar med de andra byggnaderna och miljön här. Det hade varit dyrare att mura, säger Jonny Petersson.

Enligt plan ska byggnaden stå klar vintern 2021–22. Gertrud Svensson är inställd på att ägna februari och mars åt att sammanställa museets

utställningar. Sedan brandnatten i juli 2020 har hon förvarat flera av de värdefulla klädsamlingarna på säker plats.

– Som föreståndare för ett museum känner man ansvar, säger hon.

Hembygdsföreningen har daterat invigningen av det nya museet till den 10 april 2022. En av traktens mest kända artister, Olle Jönsson från dansbandet Lasse Stefanz, har anlitats för att uppträda på den högtidliga dagen.

– Jag hoppas att vårt nya museum här i vackra Kjugekull ska locka både gamla och nya besökare. Jag tror att det kommer att bli bra, säger Gertrud Svensson och blickar bort emot brandplatsen. 🔥

I slutet av september 2021 lades grunden till en ny kafé- och museibyggnad på Kjugekull.

Jonny Petersson ser fram emot invigningen av en ny föreningslokal i april 2022.

Mattmars hembygdsförening i Åre kommun drev ett museum och hade sin samlingslokal i Prästgårdsfjöset. Byggnaden brann ner till grunden natten mot den 17 maj 2021.

Prästgårdsfjöset i lågor. Den östra delen, där branden startade, har redan fallit ihop. Centrala delen, köket där kassaskåpet stod och den västra delen står fortfarande.

Charlotte Ullberg.

Vad förstördes?

– Ett unikt kulturhistoriskt arv i form av föremål från 1900-talet, en stor samling barnböcker, textilier, dokument och ett fantastiskt skolmuseum har gått förlorat, säger Charlotte Ullberg, ordförande.

Vad vet ni om orsaken?

– Den är okänd. Det finns inga misstankar om brott.

Vad kunde räddas?

– De föremål som förvarades i det brandsäkra skåpet som stod i köket. Köket hade betongväggar mot

öster och mot norr, vilket antagligen bidrog till att skydda innehållet. I skåpet förvarades föreningens dokumentation i form av sådant som gamla protokoll, delar av vårt föremålskartotek, viktiga avtal och handlingar.

Planerar ni att bygga upp utställningslokalen igen?

– Det är en fråga som vi kommer att ta med föreningens medlemmar. Vi arbetar fortfarande med att dokumentera den stora förlusten av föremål och är långt ifrån klara med försäkringsärendet.

De nattvakade i veckor

Anlagda bränder rasade i närområdet.
I tre veckor nattvakade medlemmarna
i Nätra hembygdsförening för att skydda
sin hembygdsgård från angrepp.

TEXT OCH FOTO: FREDRIK LOBERG

Marianne Wallgren och Magnus Näslund har utvecklat Nätra hembygdsförenings verksamhet de senaste åren. Föreningen ansvarar för 18 byggnader i byarna söder om Örnsköldsvik.

Nio pyromandåd drabbade Bjästa och närliggande byar söder om Örnsköldsvik i januari och februari 2021. Mitt i nätterna började det brinna i bostadshus, fritidsstugor, vallabodar och skoterförråd. IOGT-lokalen i Åte brändes ner till grunden och Köpmanholmens skola utsattes för en omfattande brand. Värden på cirka 26 miljoner kronor beräknas ha gått upp i rök. Många ortsbor fruktade att hembygdsgården i Bjästa stod näst på tur.

– Stämningen i bygden var fruktansvärd under den här tiden. Ingen visste vem eller vilka som satte fyr, eller vilken byggnad som skulle drabbas kommande natt. På kvällarna när jag skulle lägga mig kände jag oro att det skulle börja brinna i hembygdsgården. Det fick bara inte hända, säger Marianne Wallgren, ordförande i Nätra hembygdsförening.

En grupp frivilliga medlemmar erbjöd sig att vakta hembygdsgården i tvåskift, mellan midnatt och klockan 06. Minst två personer var samtidigt på plats i den föreningsdrivna kafeterian. Därifrån hade de uppsikt över hembygdsparkens alla byggnader: kornbastun, bagarstugan, brännvinsboden, rundlogen, smedjan, härbret och skvaltkvarnen. Under de veckor som följde offrade ett 20-tal medlemmar nattsömnen för föreningen.

En av de som ställde upp var Magnus Näslund.

– För mig var det en självklarhet, med tanke på situationen vi befann oss i. Både byggnaderna och samlingarna har ett lokalhistoriskt värde som aldrig kan ersättas med pengar, säger han.

Magnus Näslund har varit en drivande kraft i föreningen sedan 1990-talet.

– Brand är det värsta en förening kan utsättas för. Det är ödesdigert om arkiv och fotosamlingar förstörs. Allra mest bedrövad blir man om de dessutom är anlagda, säger han.

ETT STORT ANTAL hembygdsföreningar drabbas av bränder. Hur många är svårt att veta. Hembygdsförsäkringen, som riktar sig till medlemsföreningar anslutna till Sveriges hembygdsförbund, har registrerat 66 bränder eller brandtillbud mellan år 2005 och 2021. Men eftersom många föreningar anlitar andra försäkringsbolag är det verkliga antalet bränder troligtvis betydligt högre. När Bygd och Natur frågar några av de större försäkringsbolagen svarar emellertid såväl Länsförsäkringar som If och Folksam att de inte för den typen av statistik.

Ofta är det svårt att fastställa brandorsak. Om alla byggnader räknas med, alltså även skolor och villor, har antalet anlagda bränder eller tillbud i Sverige varierat mellan 1000 och 1500 årligen under 2000-talet. Enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap inträffade 1318 anlagda bränder eller tillbud i byggnader under år 2020. Brottsförebyggandet rådet, Brå, för enbart statistik över antalet bränder, inte vad som har brunnit. Enligt Brå handlade polisen 1574 mord-bränder i fjol, varav 132 resulterade i åtal.

Per Ringqvist har arbetat i 25 år inom räddningstjänsten och i elva år som kriminaltekniker vid polisen i Gävle. Sedan 2016 håller han i samverkansutbildningar över hela landet, som är obligatoriska för både räddningstjänstens brandutredare och polisens kriminaltekniker.

– Jag tror att uppklärningsprocenten på anlagda bränder kommer att öka i framtiden. När samarbetet mellan dessa olika kompetenser blir mer etablerat så blir utredningarna bättre, säger han.

Att utreda bränder är inte lätt, förklarar Per Ringqvist. Men enligt honom har bränder i hembygdsgårdar och andra kulturmiljöbyggnader hög prioritet för polisen.

– Jag kan garantera att vi tar dessa bränder på fullt allvar. Vi jobbar ju utifrån brottsrubricering. En hembygdsgård betecknas i regel som en mord-brand, med tanke på det värde som fastigheten och dess inventarier har, säger Per Ringqvist.

”

Det verkliga antalet
bränder är troligtvis
betydligt högre.

”

Nätra hembygdsförening prioriterar brandförebyggande insatser, berättar Magnus Näslund.

Mangårdsbyggnaden är en av Nätra hembygdsförenings juveler. Den byggdes i mitten av 1700-talet och flyttades till hembygdsgårdens område år 1940.

”

Även ungdomar deltog i vakthållningen.

”

Sara Läkk på Hembygdsförsäkringen berättar att hembygdsgårdar oftare drabbas av vattenskador än av bränder. Däremot är brand den mest kostsamma skadeorsaken.

– En enda totalbrand kostar oerhörda pengar och drabbas grupplösningen av flertalet sådana på ett år, så är risken stor att försäkringsbolaget förhandlar om och höjer premien på sikt.

Anlagda bränder är en av de vanligaste brandorsakerna i hembygdsgårdar, säger Sara Läkk.

– Det viktigaste för att förhindra anlagda bränder är att ha ordentliga dörrar och lås, inbrotts- och/eller brandlarm, ordentligt upplyst samt ordning och reda runt byggnaden.

BYGGNADSVÅRDAREN och ödehusprofilen Robert Danielsson, som bland annat driver projektet Landsbygdström, anser att det borde ligga i fler aktörers intresse att skydda och bevara kulturhistoriskt värdefulla byggnader och föremål.

– Om en nationalklenod förstörs, ta Notre Dame som exempel, så kommer människor från alla håll

till undsättning, beredda att satsa enorma belopp på restaurering, säger Robert Danielsson.

En liknande reaktion skulle utlösas i Sverige om något hände exempelvis Vasaskeppet eller Katarina kyrka i Stockholm, tror han. För mer lokalt präglade byggnader är intresset betydligt svalare, menar han. Robert Danielsson har åtskilliga gånger frustrerats över utebliven respons från kommuner, länsstyrelser, polis och försäkringsbolag när byggnader varit hotade.

– Exempelvis var det så när 35–40 gamla hus brann ner på kort tid i Karlskoga-Degerfors-trakten. Det borde ha varit en varningssignal till hela regionen att gemensamt agera kraftfullt med att motverka att fler bränder inträffade, men så blev det inte.

Om betydelsefulla byggnader utsätts för anlagda bränder eller annan förstörelse borde det ses som ett sabotage mot hela samhället, menar Robert Danielsson.

– Jag har många gånger märkt att fastighetsägarna står med i stort sett hela ansvaret själva, men så ska det inte behöva vara.

Därför föreslår han en ny ekonomisk stödform. Länsstyrelser och kommuner skulle kunna identifiera platser och byggnader värda att bevara, samt betala ut stöd till arbetet med att skydda dem.

– Om ett sådant stöd kopplas till återrapporteringskrav från den fastighetsansvarige så kommer pengarna att göra stor nytta, säger Robert Danielsson.

I mangårdsbyggnaden finns bland annat en bröllopsutställning.

Marianne Wallgren och 20 andra medlemmar i Nätra hembygdsförening vaktade hembygdsgården när pyromaner härjade i närområdet.

Under vaknätterna på Nätra hembygds-
gård tog föreningens ordförande
Marianne Wallgren tillfället i akt
att jobba.

– Jag hade sällskap av en annan styrelseleda-
mot. Tillsammans arbetade vi med att planera
föreningens sommaraktiviteter, berättar hon.

– Det gäller ju att inte kasta bort tiden.

Ett par hade med sig sin lilla dotter, som
medan de vuxna vaktade hembygdsgården
fick välbehövlig sömn på en madrass. Även
ungdomar deltog i vakthållningen.

Hembygdsparken är tillgänglig för allmän-
heten alla årets dagar dygnet runt, även under
tidpunkter när byggnaderna inte är öppna
för visning.

– Särskilt på försommaren, när det blommar,
åker folk miltals för att komma hit. Det är
populärt att breda ut filtar på gräset och njuta
av en fika, säger Marianne Wallgren.

Nätra hembygdsförening bildades 1935 och har
i dag 350 medlemmar. Byggnaderna i hembygds-
parken har flyttats från andra platser i när-
området. Mangårdsbyggnaden närmast entrén
byggdes i mitten av 1700-talet. Här visas flera
utställningar. Bakom den, nedanför sluttningen
mot Nätraån, finns föreningens amfiteater.

Även i anslutning till Köpmanholmens
herrgårdspark, några kilometer ifrån Bjästa,

driver Nätra hembygdsförening en omfattande
verksamhet. Där finns ett kafé, föreningskontor
och ett uppskattat bruksmuseum.

Marianne Wallgren och Magnus Näslund
betonar betydelsen av ett kontinuerligt
brandförebyggande arbete.

– Inför varje säsong ser vi över och upp-
daterar brandskydd och försäkringar. Lika
viktigt är att informera vår personal och all-
mänheten om brandsäkerhet, säger Magnus
Näslund, som både är anställd som projekt-
ledare i hembygdsföreningen och ledamot
i föreningens styrelse.

Efter tre dramatiska veckor vårvintern 2021
blåstes faran över i Bjästa. Polisen hade då
gripit två män i 20-årsåldern från närområdet,
misstänkta för de anlagda bränderna. Uppgifter
i människans mobiltelefoner gjorde att de kunde
knytas till sex av de nio brandplatserna.

De båda männen dömdes av tingsrätten
till två år och tio månaders fängelse samt till
att betala skadestånd. Förutom att ha anlagt
bränder ansåg rätten att de gjort sig skyldiga till
hälleförseelse, bedrägeri, grov skadegörelse och
ringa narkotikabrott.

– Självklart var det en lättnad när de skyldiga
greps. Som tur var klarade vi oss. Jag hoppas att
vi inte ska behöva uppleva en sådan oro igen,
säger Marianne Wallgren. 🔥

Den 3 maj 2019 brann **Svanskogs hembygdsgård** i Säfte kommun ner av okänd orsak.

Sylvia Nilsson.

Vad gick förlorat?

– Brandkåren försökte rädda den del av byggnaden där all dokumentation med mera fanns bevarad. Men tyvärr gick inget att rädda. Allt brann upp, säger Sylvia Nilsson, ordförande.

Vad betydde arkivet för föreningen?

– Allt.

Var fler byggnader i fara?

– Ja, vår handelsbod som ligger bredvid, men den lyckades man helt bevara.

Har ni kunnat bygga en ny hembygdsgård?

– Ja, nu står den klar. Med försäkringspengar, medel från Riksantikvarieämbetet och gåvor från många har vi haft möjlighet att finansiera en ny hembygdsgård, som vi alla i bygden är stolta över. Vi håller på med inredningen. Vi kommer att isolera utrymmet över köket där vi har ambitionen att inreda ett litet museum. Fiber har vi fått som gåva av vår fiberförening. Flera hårddiskar finns inköpta, så material kan vi nu bevara digitalt.

Utforska platsen i Hembygdsportalen

www.hembygd.se/utforskaplatsen

... ett unikt projekt...

förträffligt hjälpmedel i forskning

(Hallands släktforskares tidskrift "Hallandsfararens information")

Böckerna är utgivna av Knäreds Forskarring & Hembygdsförening

Kan beställas på mail till : knaredforskarring@gmail.com

För information om bl.a. priser, se vår hemsida:
www.knaredforskarring.se

Vi har möbler till samlingslokalen!

Fällbord, stapelstolar, fixbord original, kopplingsbeslag mm.

- Bord med mått och utförande enligt Ert önskemål.

Till marknadens bästa pris så klart!

Klippans Inredningstjänst AB

Kontakta Paul Lindholm för priser och broschyrer

Montörgatan 22, 264 70 Klippan • 0435-210 01 • 0727-16 47 66
www.stolarobord.nu • klippan.inredningar@sverige.net

Atremi Ge ut en *Atremi*
över 20 års erfarenhet av hembygdslitteratur **bok!**

Atremi Bokförlag kan hjälpa Dig med
... allt mellan manus och färdig bok.
... liten eller stor upplaga till rimlig kostnad.
Kontakta oss så diskuterar vi just ditt projekt!

Axstad Södergård, 595 94 Mjölby
0142-171 00 info@atremi.se
Läs mer på: www.atremi.se

"Rävjägarn" möter Riksantikvarieämbetet

Som skribent och grundare av Renoveringsraseriet är Gustav "Rävjägarn" Bergström en profilerad kritiker av ingrepp i det byggda kulturarvet. Bygd och Natur bad om ett möte mellan honom och Joakim Malmström, nytilträdde riksantikvarie.

TEXT: GUSTAV BERGSTRÖM FOTO: JENNY DAMBERG

Vem vakar över kulturarvet? Det är en fråga som jag ofta ställer mig när klåfingriga fastighetsägare gör något oåterkalleligt. Att det generationer har byggt upp kan raseras i en handvändning är något jag har fått erfara under min mångåriga kamp för att bevara allt från fönster och kök till byggnader som hotats av rivning.

Riksantikvarieämbetet är den statliga myndighet som är satt att värna vårt gemensamma kulturarv och det har de gjort sedan 1630 då Gustav II Adolf utnämnde Johannes Bureus till riksantikvarie. Bureus uppgifter omfattade att rita av runstenar och att samla in lagböcker, brev, handskrifter, mynt och gamla krönikor.

Riksantikvarieämbetets verksamhet har förändrats åtskilligt sedan dess. I dag styrs arbetet av en så kallad instruktion utfärdad

Gustav Bergström

Knut Weibull

Joakim Malmström

av Kulturdepartementet samt av regeringens årliga regleringsbrev. Till uppgifterna hör bland annat att "verka för att kulturvärdena i bebyggelsen och i landskapet tas till vara samt bevaka kulturmiljöintresset vid samhällsplanering och byggande".

I april 2021 tillträdde Joakim Malmström som ny riksantikvarie, efter Lars Amréus.

Joakim Malmström är i grunden historiker. 2006 disputerade han vid Uppsala universitet med avhandlingen "Herrskapen och den lokala politiken: Eds socken ca 1650–1900". Efter studierna kom han att arbeta vid Stockholms Universitet där han blev universitetsdirektör, innan han år 2016 utnämndes till överintendent och chef för Naturhistoriska riksmuseet.

När jag träffar Joakim Malmström samt Riksantikvarieämbetets överantikvarie Knut

Weibull, som har stor erfarenhet av juridiska frågor, råder ännu regler om social distansering, så mötet sker via videolänk.

VÅRT GEMENSAMMA kulturarv är stort och mångfacetterat. Är det någon särskild del du brinner extra för?

– Jag gillar verkligen bredden, den fantastiska spännvidden, från museisamlingar till byggnader, till det kyrkliga kulturarvet, till arkivmaterialet som jag själv suttit och dragit med. Förståelsen för vilka vi har varit, spåren vi ser i dag av vår gemensamma historia. Något jag också tycker är helt fantastiskt är det engagemang som finns kring kulturarvet. Vart man helst kommer finns ett enormt engagemang, oavsett om man pratar med ideella organisationer eller med statliga myndigheter.

Vad ser du som din viktigaste uppgift som riksantikvarie?

– Det torra, men väldigt viktiga svaret är att leda arbetet på myndigheten så att det är en schysst och bra arbetsplats där människor trivs och utvecklas och att vi fullgör de uppdrag vi har fått via instruktion och regleringsbrev.

– Ska jag sedan peka ut några hjärtefrågor så är det digitaliseringen av kulturarvet. Enorma historiska skatter och värden riskerar att gå förlorade om vi inte gör något åt det. Inspelningar och samlingar riskerar att förstöras för att det inte finns resurser att förvalta dem.

Tillgängligheten är också viktig, säger han. Det är en demokratifråga att alla ska ha möjlighet att bedriva egen nyfikenhetsstyrd utforskning av vår gemensamma historia.

– För att vi ska klara av det krävs samordning på en högre

nivå. Riksantikvarieämbetet är berett att vara den ledande kraften för digitalisering inom hela kulturarvssektorn.

KNUT WEIBULL, som har arbetat längre än Joakim Malmström på Riksantikvarieämbetet, berättar att de sedan början av 00-talet har arbetat för att bilder och annat material inte ska låsas in. Informationen ska kunna användas, även i kommersiellt syfte av entreprenörer. Det kan ha stor betydelse för regional utveckling, tror han, till exempel hjälpa till att bygga destinationer.

Joakim Malmström brinner för digitaliseringens möjligheter och menar att ett digitalt kulturarv möjliggör forskning på en mängd nya sätt.

– Nu börjar big data-analysen komma även till humaniora. För att kunna göra den typen av analyser måste materialet finnas digitalt.

Kulturarvet har alltid varit hotat, inte minst för att synen på vad som är värt att bevara har skiftat under årens lopp, precis som sättet det bör bevaras på. Hur tycker ni att respekten för kulturarvet är i dag?

– Det finns ett stort intresse för kulturarvet, det märks inte minst i Stockholm med protesterna mot Nobel Center och Gröna Lund, säger Knut Weibull.

– Samtidigt finns det en stor press på kommunerna vad det gäller bostadsbyggande och det innebär ett hot mot den byggda miljön. Det är krafter som står mot varandra. Vi för fram återbruk, att inte riva utan att renovera. Det är det enda hållbara sättet att hantera det byggda kulturarvet. Vi ser trots allt att hållbarhets- och klimatfrågorna får ett ökat fokus och

Myndighetssamverkan för kulturarvet

Rådet för hållbara städer

Ett myndighetssamarbete mellan tolv parter som ska stärka kommunernas förutsättningar att utveckla levande och hållbara städer och samhällen. Löper från 2017 till 2022.

TVÄRS-projektet

Tillsammans med bland annat Boverket, Fastighetsverket och Trafikverket har Riksantikvarieämbetet tittat på möjligheterna för totalt tio myndigheter att inkludera kulturmiljöperspektivet i sitt dagliga arbete.

Politik för gestaltad livsmiljö

Propositionen Politik för gestaltad livsmiljö presenterades i februari 2018 av dåvarande kultur-, miljö- och bostadsministrarna. Ett av de 15 uppdragen landade på Riksantikvarieämbetets bord i form av Kulturhistoriska värden i plan- och byggprocessen. En rapport publicerades 2020.

**”
Riksantikvarieämbetet är berett att vara den ledande kraften.
”**

Intervjun skedde på videolänk till följd av då rådande restriktioner, men när det var dags för fotografering kunde Gustav Bergström, Joakim Malmström och Knut Weibull samlas utanför Riksantikvarieämbetets kansli i Stockholm.

det kommer innebära att man kommer behöva ta hand om det befintliga beståndet. Då gäller det att man gör det på ett någorlunda varsamt sätt.

– Det finns ett betydande kunskapsgap som vi har pekat på, fortsätter Joakim Malmström. Det måste finnas resurser på kommunal nivå och hos länsstyrelserna som arbetar regionalt. De måste ha tid och mandat att jobba med de här frågorna.

– Alla har inte kulturmiljöprogram eller antikvarisk kompetens och då kommer kulturmiljöfrågorna in för sent, säger Knut Weibull. Man följer heller inte upp att de antikvariska villkor som ställs faktiskt följs.

Äldre byggnader uppfattas ofta som attraktiva, men när de ska byggas om eller renoveras ses ofta ursprungliga byggnadsdetaljer som ett problem och ersätts gärna av något nytillverkat.

Detta är en problematik Riksantikvarieämbetet har arbetat med i flera stora projekt, som TVÄRS-projektet, regeringsuppdraget Politik för gestaltad livsmiljö och Rådet för hållbara städer, berättar Joakim Malmström.

I dag finns många sammanslutningar som värnar miljöer, byggnader och byggnadsdetaljer. Man skulle kunna tycka att delar av detta arbete borde göras av er eller någon annan myndighet. Hur arbetar Riksantikvarieämbetet med dessa frågor?

– Vi är en statlig myndighet som rör oss på den övergripande statliga nivån och där ser vi att vi kan göra mer för att föra dialogen med systermyndigheterna. Men sedan tror jag att vi också måste värna gräsrotsengagemanget, det finns en verklig kraft där. Det vi gör är att vi delar ut medel

till de ideella organisationerna och där finns ett viktigt stöd, säger Joakim Malmström.

I Bygd och Natur nr 1/2021 behandlas Knivsta Kommuns högst tvivelaktiga hantering av en q-märkt byggnad. Detta fall väcker flera frågor: Varför betar sig kommunen på detta sätt och varför har de så lite respekt för lagar och förordningar? Hur skulle Riksantikvarieämbetet kunna bistå ideella föreningar som kanske inte har vare sig den juridiska kompetens eller den tid som krävs?

– Som statlig myndighet är det inte vår uppgift, säger Knut Weibull.

– Vi varken kan eller får gripa in i det handgripliga arbetet. Däremot kan vi stödja ideella organisationer och vi har verkat för att bidraget till dem ska höjas. Vi går in i

ärenden när domstolar tillfrågar oss och det blir ganska uppmärksammat. Till exempel Nobel Center eller Gröna Lund, där vi påpekar att planerna strider mot riksintresset. Men vi kan inte gå in i enskilda ärenden, vi kan inte det, vi får inte göra det. Många tycker att vi skulle göra det, men det beror inte på bristande vilja.

Vem skulle kunna bistå i sådana situationer?

– Pensionerade statliga tjänstemän skulle kunna göra det, säger Knut Weibull med ett skratt och berättar att han själv snart kommer att gå i pension.

DET FINNS många paragrafer i Plan- och bygglagen som talar om varsamhet, men tyvärr uppfattar jag det som att de tolkas på ett sådant sätt att det är svårt att skydda byggnader från förvanskning. Ett av de mest upprörande fallen på senare tid är

en dom i mark- och miljööverdomstolen där en fastighetsägare i Örebro har fått igenom ett klumpigt fönsterbyte. Domen har fått ett sådant genomslag att många uppfattar det som att ett fönsterbyte inte längre kräver bygglov.

Hur ser ni på detta?

– Vi har inga ingångar i Plan- och bygglagen, säger Knut Weibull.

– Det är Boverket som ska följa utvecklingen. Vi har tittat på Örebrofallet, det är två domar, och det är svårt att dra några långtgående slutsatser. De är inte speciellt välmotiverade och de är inte prejudicerande. Skulle vi se att de här domarna skulle tolkas som att det vore fritt fram att byta fönster, då måste vi agera tillsammans med Boverket för att få en lagändring till stånd.

EFTER EN TIMMES intervju är det dags att avsluta samtalet. Riksantikvarieämbetet har onekligen en stor möjlighet att värna kulturarvet, men jag kan inte låta bli att tänka på vad Knut Weibull lite skämtsamt sa: "förr i tiden, om vi går långt tillbaka, då åkte riksantikvarien runt och sa 'så här ska det vara'."

Det där är något som jag personligen kan sakna när kulturarvet skövlas, även om jag också förstår att det inte är en idealisk lösning på problemet. Riksantikvarieämbetet av i dag jobbar på ett annat sätt och har stora möjligheter att påverka på myndighetsnivå – vilket har sina fördelar. 🔥

Gustav "Rävjägarn" Bergström

Bevakar arkitektur, byggnadsvård och kulturhistoria på sajten ravjagarn.se, Facebook (sök på **Rävjägarn**) och Instagramkontot **@ravjagarn**.

Är generalsekreterare i den ideella föreningen **Renoveringsraseriet** som arbetar kommunikativt för att påverka fastighetsägare, politiker, journalister och allmänhet. Föreningen grundades i februari 2020 och är verksamma i hela Sverige.

Renoveringsraseriet har erhållit ekonomiskt stöd av Riksantikvarieämbetet.

Jimmy Alms första dikt som Tranemos kommunpoet handlade om Falkenbergs järnväg, även känd som Pyttebanan.

Namn: Jimmy Alm

Ålder: 38 år

Bor: I Uddebo i Tranemo kommun i Västra Götalands län. Byn har 230 invånare, kommunen cirka 12 000.

ISAC ELIAS

I Tranemo finns Sveriges första kommunpoet

Jimmy Alm diktar porträtt av invånare, platser och företag i västgötska Tranemo. Under ett år verkar han som Tranemos officiella kommunpoet.

VÄSTERGÖTLAND

Tranemo

Så funkar kommunpoesi

Projektet Kommunpoesi pågår till och med hösten 2022. Projektet drivs i samarbete mellan poeten Jimmy Alm och Tranemo kommun, med stöd från statliga Kulturbryggan.

Varje fredag presenteras nya dikter på tranemo.se, sociala medier, i lokaltidningen och på Jimmy Alms hemsida diktadig.se

På andra håll finns angränsande projekt i form av region- och kommunförfattare, men konceptet Kommunpoesi är unikt för Tranemo.

Pyttebanan 1894–1961

du började
 med en längtan
 från kusten i Falkenberg
 att ta dig inåt landet
 din räls
 smal och krokig
 mellan höga furor
 lades i etapper
 genom Ullared
 Mjöbäck och Holsjunga
 tills du 1904
 blev klar i Limmared
 längs dina etthundratvå kilometer
 fraktades trävaror, möbeltyger
 och spannmål
 du hjälpte folk till släktingar
 till högmässan och havet
 med dina ånglok
 motorvagnar och rälsbussar
 dina stationshus
 blev samlingsplatser
 där fanns posten
 och möjligheten att möta
 andra bybor
 länge var det ett nöje
 att stå och se på
 när sista tåget
 gick för dagen
 du var uppskattad och kämpade på
 provade till och med
 att köra ett tåg
 med en flygplansmotor
 men du blev aldrig lönsam
 bilismen tog över
 och dina smala spår
 gjorde dig omöjlig att föra samman
 med den räls
 som fortfarande finns kvar
 de sista åren
 hölls du vid liv av staten
 men till slut
 fick SJ lov
 att stänga ner dig
 och riva upp din räls
 trots detta
 lever du kvar
 utan dig och din banvall
 hade vi inte haft cykelbanan
 som gör det enkelt att röra sig
 mellan orterna som en gång i tiden
 trafikerades av tåg

"Jag brukar säga att jag skapar porträtt, fast inte som bilder utan i form av dikt. Jag kallar det *Dikta dig*. Kommunpoesi är ett ettårigt projekt inom den verksamheten.

Varje vecka är min ambition att skriva två dikter. En dikt om en invånare i Tranemo kommun och en om ett mer abstrakt subjekt som en betongfabrik eller en nedlagd järnväg – något som inte kan berätta sin egen historia.

Att skriva om människor är det enklaste, det har jag gjort i flera år. Inom Kommunpoesi kan invånarna boka en tid för att få sitt porträtt skrivet. Då träffas vi för en timmes samtal, antingen på mitt kontor i kulturhuset i Tranemo eller på annan plats. Sedan skriver jag en dikt utifrån det mötet.

På ett liknande sätt går det till när jag skriver om till exempel betongfabriken Tranemo Prefab. Jag närmar mig subjektet som ett främmande du som jag vill lära känna. Det är en förutsättning att jag har varit på fabriken för att kunna skriva om den, jag måste veta hur det luktar, vilka maskiner som används. Det kanske inte skrivs ut i dikten, men jag behöver ha det i mig.

Det är väldigt kul att möta människor och verksamheter som jag annars inte skulle ha kontakt med.

JAG ÄR FRÅN DALSLAND, en liten by som heter Stigen och som precis som Uddebo växte fram kring textilindustrin vid förra sekelskiftet. Jag flyttade till Uddebo 2014. Det finns en alternativ bubbla här som lockar många olika sorters människor med kreativitet och öppenhet som minsta gemensam nämnare. Folk har inte så mycket åsikter om hur det ska se ut i trädgården, vad man ska ha på sig och man får visa känslor. Det finns en hög tolerans och en nyfikenhet på det som är lite annorlunda.

Dikta dig var inledningsvis något jag lekte fram på en festival utanför Uddebo 2015. Men då var jag upptagen med att försöka bli publicerad som författare. Jag läste på författarskolan vid Lunds universitet och jobbade maniskt med en diktsamling i fyra år. När den blev refuserad fick jag en livskris. Sedan insåg jag att jag behöver inte ha legitimitet utifrån, jag kan ge den till mig själv. Den förändringen var avgörande för *Dikta digs* tillkomst.

Dikta dig har inga begränsningar, allt kan bli dikt. Nyligen diktade jag exempelvis en kulturkonferens live. Det är det mest utmanande jag har gjort, men det gick.

En del i projektet Kommunpoesi är att presentera dikterna så att de blir en del av vardagen för kommuninvånarna, de ska inte bara hamna i en litterär tidskrift. Dikten om Pyttebanan kommer en konstnär att skriva på banvallen, som i dag är cykelbana och jag har pratat med Tranemo Prefab om att gjuta en dikt i betong och placera på allmän plats."

Berättat för Jenny Damberg

Medlems- nyheter

Fler nyheter på
hembygd.se

Hembygdsrörelsens nystart efter pandemin

Som du kanske redan vet driver Sveriges hembygdsförbund just nu det vi kallar en "nystartssatsning" med extra medel från Kulturrådet. Satsningen syftar till att på olika sätt få hembygdsrörelsen att komma i gång efter coronapandemin som lamslog och fortfarande påverkar samhället. Även hembygdsrörelsen påverkades dramatiskt. Förra året minskade antalet besökare till en femtedel och totalt sett beräknas rörelsen har förlorat runt 80 miljoner kronor i uteblivna intäkter.

Samhället har nu börjat att öppna upp i takt med att en stor del av befolkningen är vaccinerad. Samtidigt är det så klart viktigt att vi alla är försiktiga och följer myndigheternas rekommendationer.

ÖKAT ENGAGEMANG

När hembygdsrörelsen nu vågar samlas igen är det så klart julen som hägrar till att börja med. Men man planerar också för verksamheten 2022. Många reflekterar nog, som vanligt, över att ett ganska stort lass åter igen hamnar på ett fåtal personer i föreningen. Men hur kan man då skapa utrymme för fler? Hur gör man för att sänka trösklarna?

– Vi vill att alla delar av hembygdsrörelsen ska hitta sätt att prata med varandra. Det finns sådan kraft i att arbeta tillsammans för en starkt rörelse efter pandemin. Det vill vi bidra med genom webbseminarier, nätverk och andra former för utbyten av idéer, kunskap och inspiration, säger Felicia Wennberg Gonzalez, verksamhetsutvecklare vid Sveriges hembygdsförbund.

ibland kan man behöva reflektera över hur man arbetar och utveckla metoder för att hitta engagemang såväl inom som utanför föreningen. Det är utgångspunkten för SHF:s satsning Så blir vi yngre. Metoden kommer ursprungligen från Heimbygda, Jämtland och Härjedalens hembygdsförbund där de jobbade intensivt

med medlemsföreningarna för att hitta vägar till ökat engagemang.

– Det görs så otroligt mycket bra redan i dag. Men vi behöver bli bättre på att nå ut med det till nya målgrupper och att involvera fler i arbetet, säger Kristina Ernehed projektledare för Så blir vi yngre.

BESÖKSREKORD – MÅL FÖR 2022

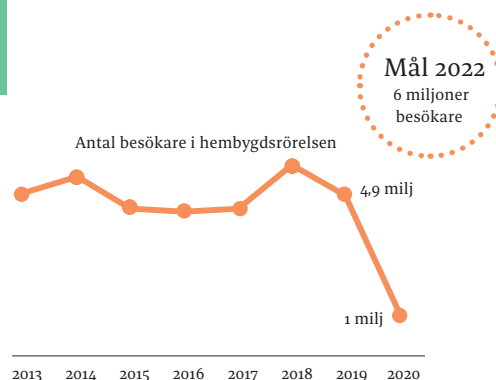
Att kulturarvet ska vara tillgängligt för många är vi nog överens om. Det liksom ligger i hembygdsrörelsens grundläggande drivkraft och i visionen En levande hembygd öppen för alla. Kanske finns här en ruvande potential som kan vara till gagn både för de som är på jakt efter upplevelser men också för hembygdsrörelsen själv. Det visade åtminstone den förstudie som gjordes 2020 inom ramen för satsningen Kulturarvet som besöksmål. Till att börja med handlar det om att bjuda in och att ta fasta på vad besökare i dag faktiskt letar efter, menar Thuha Nguyen kommunikativtör vid Sveriges hembygdsförbund.

– Det är lätt att imponeras av allt som händer inom hembygdsrörelsen. Och mycket förtjänar verkligen större uppmärksamhet. Men är man själv aktiv och inne i rulljansen blir man lätt hemmablind, medan de som vi vill nå kanske inte vet hur man besöker oss eller ens vad som finns att uppleva, säger Thuha Nguyen.

TURISTER MED STORT INTRESSE FÖR KULTURARV

Sedan år 2020 satsar SHF särskilt på turister och tillresta besökare, dvs personer som inte bor på orten. Här vet vi att det finns ett stort intresse för kultur och kulturarv. Många föreningar är redan i dag

välkända besöksmål medan andra har en verksamhet med andra prioriteringar. Klart är ändå att det finns en stor potential för de föreningar som vill satsa lite extra.

– Det kan vara klokt att ha kontakt med destinationsnätverk som finns lokalt eller regionalt. Det handlar bland annat om turistorganisationer, kommuner och regioner, med stor kunskap när det gäller samverkan och bra kanaler för att nå ut till turister, säger Jan Nordwall, generalsekreterare för Sveriges hembygdsförbund.

Under 2020 och våren 2021 har ett antal föreningar i Dalarna och Västra Götaland arbetat tillsammans med destinationsnätverken för att utveckla upplevelser för turister och tillresta besökare. Nu börjar det hända saker i fler regioner, exempelvis Stockholms län och Västmanland.

– Nu hoppas vi att fler regioner följer efter. Är man en förening eller ett regionalt förbund som vill satsa så är det bara att höra av sig till SHF:s kansli, så kan vi hjälpa er att knyta bra kontakter, säger Jan Nordwall.

KULTURARVET SOM BESÖKSMÅL

Är din förening sugen på att ta sig an den här möjligheten? Eller har ni kanske redan i dag verksamhet som vänder sig till turister? Ta då en titt på SHF:s pågående satsning Kulturarvet som besöksmål: hembygd.se/kulturarvet-som-besoksmal

6 tips för ökat engagemang och fler besökare

1 Vänd er till alla era medlemmar och efterlys bra idéer för verksamheten och aktiviteter!

→ Tips! Väck intresse genom att tipsa om prenumeration på Bygd och natur till medlemspris!
hembygd.se/bygdochnatur

2 Fundera över om det finns intresserade grupper som ni hittills missat!

→ Tips! SHF:s seminarier om Så blir vi yngre som handlar om hur man kan förnya och förnygra föreningen. Anmäl dig här:
hembygd.se/webbseminarier

3 Prata med andra föreningar, få bra idéer och utbyt erfarenheter.

→ Tips! Gå med i SHF:s Facebookgrupp om hur man kan locka fler besökare. Mejla thuha.nguyen@hembygdsforbundet.se för att få tillgång till gruppen!

4 Presentera er verksamhet och era aktiviteter på hemsidan.

→ Tips! SHF:s seminarier om hur man presenterar aktiviteter! Anmäl dig här:
hembygd.se/webbseminarier

5 Undersök om det finns andra grupper av besökare som ni kan locka, exempelvis turister.

→ Tips! Läs mer om SHF:s satsning Kulturarvet som besöksmål:
hembygd.se/kulturarvet-som-besoksmal

6 Använd SHF:s "verktygslåda" för att få inspiration och råd kring hur man lockar fler turister:

→ Tips: Läs mer om verktygslådan och beställ den på den här sidan:
hembygd.se/verktygsladan

VÅRENS WEBBSEMINARIER OCH NÄTVERKSTRÄFFAR

Inom kort kommer SHF:s program för vårens webbseminarier ut. Det blir en hel del nyheter, bland annat seminarier om föreningsarbete och arkiv men också en rad nätverksträffar för mer fria samtal och möjlighet till erfarenhetsutbyte. Dessutom fortsätter vi erbjuda seminarier

om byggnadsvård, upphovsrätt och GDPR, Så blir vi yngre och hur man hanterar sin hemsida i Hembygdsportalen. Alla som är medlem i en förening ansluten till Sveriges hembygdsförbund är välkomna att delta. OBS! Sprid gärna informationen vidare till alla medlemmar. En god idé är att dela våra inlägg på Facebook!

hembygd.se/webbseminarier

Vårens
program
snart ute!

SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUND KRITISK TILL NYTT REGELVERK OM BYGGLOV

Sveriges hembygdsförbund har en rad synpunkter på Finansdepartementets betänkande Ett nytt regelverk för bygglov. Det gäller exempelvis att det även i fortsättningen är viktigt att pröva om skyltar och ljusanordningar är lämpliga i ett område. SHF menar att förändringen kan påverka det offentliga rummet negativt, exempelvis genom att starka ljussken kan påverka både djurlivet och bostäder invändigt. Dessutom efterlyser man rivningslov för byggnader på landsbygden samt ett extra anslag till de som saknar antikvarisk kompetens. Läs SHF:s remissvar och yttranden på hemsidan:
hembygd.se/remissvar

FÅRAD MARK I NY UPPDATERING

Inom kort kommer SHF:s storsäljare *Fårad Mark* ut i en ny upplaga med fler bilder och inte minst ett helt nytt avsnitt om digitala kartöverlägg. Håll ett öga på SHF:s webbutik!
hembygd.se/webbutiken

STARKA KVINNOR I HALLAND

I Halland är demokratiutställningen Hallands starka kvinnor ute på turné efter att coronapandemin satte käppar i hjulet under våren. Från att ha huserat på en rad bibliotek i Halland finns den nu i Falkenberg. Men du kan också ta del av utställningen på webben!
hbf.se/hallands-starka-kvinnor

SÖK BIDRAG FÖR ERA BYGGNADER!

Det budskapet riktar SHF till sina medlemsföreningar. Den enkät som ca 400 föreningar besvarat visar nämligen att endast 25% av föreningarna har sökt byggnadsvårdsbidraget och 20% investeringsbidraget, som är två viktiga bidrag. Detta trots att hela 80% av de som sökt blivit beviljade bidrag. Här finns med andra ord en möjlighet för de föreningar som vill söka statliga medel till restaurering. Kontakta gärna

SHF:s kulturmiljöstrateg Helena Rosenberg, så berättar hon mer!
helena.rosenberg@hembygdsforbundet.se

ENKÄT OM VERKSAMHETEN 2021

Nu har enkäten för insamling av statistik om verksamheten 2021 skickats ut till alla medlemsföreningar. Frågeställningen kretsar även i år kring coronapandemins påverkan. Förhoppningsvis får vi en bra jämförelse med det dystra pandemiåret 2020. Tack på förhand till alla ni som varje år besvarar enkäten! Sista datum att besvara enkäten är som vanligt 20 januari.

Har du frågor om enkäten, mejla:
olov.norin@hembygdsforbundet.se
hembygd.se/statistik

Ge dig själv en julklapp?

Är du medlem i en förening ansluten till Sveriges hembygdsförbund? Då får du prenumerera på Bygd och natur till medlemspris!

Starta prenumerationen redan idag på www.hembygd.se/bygdochnatur

Prenumerationen startar med nummer 1 2022 som kommer ut i början av mars.

God jul!

Gratis hemsida till alla medlemsföreningar

Du vet väl om att alla Sveriges hembygdsförbunds medlemmar får gratis tillgång till en egen hemsida i Hembygdsportalen?

Gå in och läs mer på www.hembygd.se/hembygdsportalen

I varje nummer av Bygd och Natur har vi ett **korsord knutet till kulturhistoria** för ett av landets 21 län. Vi betar av dem i bokstavsordning, turen har kommit till **Dalarna**.

Lösningen publiceras på hembygd.se/bygdochnatur

MYNT-SLAG	INRESE-TILL-STÄND	↓	KÄND KONSTNÄR PLATS FÖR HANS HEM	↓	TIMERN	→												
HAMN-ARM	→						REDSKAP I BÅT											
→			HÖJD-LÄGE															
SNICK-SNACK																		
HÖGTID	→																	
VANSBRO ÄR VÄL EN SÅDAN?			BÖR VÄL ALLA BARN FÅ GÖRA IBLAND					KRYSSAR DU MED M/S GUSTAF WASA PÅ										
SPRIT-DRYCK	ANDERS- SON I PERSONA		SÄLJS BILLIGT FLEMING O. RANKIN					MANICK	KÄND IDROTTS- ANLÄGG- NING	↓	KAOS	KÄND TIM- MERBYGG- NAD I DALARNA	GEORGE W BUSH:S FRU	DEN ÄR LANDSKAPS- DJUR/FÄGEL I DALARNA	↓	GALLAG- HER I OASIS		
→						ÄR KALLT FINNS ETT FINT I MORA			HEN ÄR BLÅS- KUNNIG? STYRA									
QUENSEL LANT- BRUKAR- GRABBen				STOR BLASKA	BELYSA O. REDA UT FLOD I "STÖVEL"									EN HAVETS JÄTTE	BÄST ATT TA DET MED			
GER OLJA FRÅN FRÖN	→										AKTUELL SITUA- TION							
→			SKULLE TRE SMÅ GUMMOR GÅ TILL					SKIUT- VAPEN HAR SNÖN I STORM						VAXBLEK PJÄSEN PÅ SCHACK- BRÅDET				
							JÄM- RANDET								KALLAS IBLAND SNÄL- VATTEN		SKÄMT- SAMT OM SIFFRA	
							GJORT DRYCK AV BÄR		LYXÅK STAD FÖR BILD- KVINNAN			FART KORT FÖRE SIFFER- RAD		ÄR NÄSTAN INGET VÄRDA				
							→					FIGUR EL. SORT ÄKTA HÄLFT			PÅ MO- MANGEN TRÖJA			
							FORD- MODELL EL. KILO AMPERE		JAG I OBJEKT- FORM	SAKNAR FLYG- FÖRMÅGA VÄDRA			VIKTIGA VOKALER TID EFTER TOLV		KOMMER SIST			
							→											
HUSREST HÄN I NOTRE DAME								PUCKEL- DJUR							SOLGUD	↓		
→													BE- STRIDA					

VÄRLDENS STÖRSTA DALAHÄST
SYNS PÅ BILDEN. VART ÅKER DU
FÖR ATT TITTA PÅ DEN?

Konstruktör: Leif Johnsson
lfj1280@hotmail.com

Nästa nummer

NR 1 2022 KOMMER I MARS.
Den stora flytten.
Samhällsomvandlingen av Kiruna
och Malmberget är genomgripande.
Vad innebär det när stora delar av en
ort rivs och andra flyttas?

FOTO: ERIK THORELL, SKÅNSEN

Köp julkort och skicka julhälsningar

Sprid julglädje till dina vänner och bekanta genom att köpa julkort i Sveriges Hembygdsförbunds webbutik. En del av pengarna går till Sveriges Hembygdsfond. På så sätt stödjer du hembygdsrörelsens arbete med kulturarvet. Du kan också ge en gåva till fonden och skicka en fin julhälsning i A4-format.

www.hembygd.se/julkort

